

Tobin Vergisi Tartışması

Tobin Tax Discussion

Arkan YUSUFOĞLU* - Fatih AKÇAY -**

Habib KÜÇÜKŞAHİN* - Taha Emre ÇİFTÇİ******

Özet

20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren kapitalizmin evriminde yeni bir aşamaya gelinmiştir. Bu yeni aşamada sermaye birikiminin sağlanması üretimden ziyade finans sektörü aracılığı ile gerçekleştirilmektedir. Küreselleşme ile sınırların önemini yitirdiği dünyada hareket eden paranın miktarı mal ticaretinin kat ve kat üstüne çıkmıştır. Finans kapital spekülasyon bir karakter sergilemektedir. Spekülasyon sermaye hareketleri özellikle 80'lerin sonundan itibaren gelişmekte olan ülkelerde, etkileri tüm dünyada hissedilen ciddi krizlerin oluşmasına neden olmuştur. Bu bağlamda 1972 yılında nobel ödüllü iktisatçı James Tobin tarafından önerilen ve kendi adıyla anılan Tobin Vergisi, uluslararası sermaye hareketleri üzerine ad valorem, düşük oranlı ve bütün ülkeler için geçerli olacak bir döviz işlem vergisidir. Önerildiği tarihte pek ilgi görmeyen bu fikir, spekülasyon sermaye hareketlerinin olumsuz etkileri gözlenmeye başlandıkça tekrar tekrar gündeme gelmiştir. Çeşitli ülkelerde Tobin Vergisi benzeri vergiler uygulanmış fakat deneyimler aynı yönde olmamıştır. Son olarak 2014 itibarıyla Avrupa Birliği bünyesinde uygulanacak bir finansal işlem vergisinin tartışmaları sürmesi Tobin'in önerisinin güncelliğini koruduğunu göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: *Tobin Vergisi, Finans*

Abstract

From the second half of the 20th century, the evolution of capitalism has reached a new stage. In this new stage, capital accumulation is carried out by financial sector rather than production. With globalization, the national borders lost their importance and the amount of money that moving around the world became times and times above than the amount of trade of goods. Finance capital has a speculative characteristic. Speculative capital movements has led to serious crises especially in developing countries, that effects are felt all over the world since the end of the '80s. In this context Tobin Tax is a low rate and ad valorem tax on foreign exchange transactions upon international capital movements which proposed in 1972 by nobel prize winner economist James Tobin and named after himself. The Tobin Tax idea is underrated first but witnessing the negative effects of speculative capital movements make it came into agenda repeatedly by time. Taxes like Tobin Tax have applied by various countries but the experiences have not been in the same direction. Finally on going discussions of a financial transaction tax to be applied in the European Union is the evidence of that Tobin's idea keeps itself up to date.

Key Words: *Tobin Tax, Finance*

Giriş

Küreselleşme ve onun alt başlıklarından sayılabilecek olan finansal liberalizasyon ile birlikte uluslararası sermaye hareketleri daha akışkan ve daha karmaşık hale gelmiştir. Bugün, uluslararası döviz piyasalarındaki günlük işlem hacmi 5 trilyon ABD Dolarına ulaşmıştır. Dolaşımdaki bu para, dünya ticaret hacminin çok üzerinde bir miktardır ve yarısına yakını kısa vadeli. Söz konusu bu kısa vadeli spekülasyon sermaye hareketleri

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi

** Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi

*** Arş. Gör., Pamukkale Üniversitesi

**** Yrd. Doç. Dr., Niğde Üniversitesi

ekonomilerin finansal kırılganlıklarını arttırmaktadır. 1990'lı yılların başından itibaren finansal serbestleşme hareketleri gerçekleştiren ülkelerin yaşadığı krizler, (94 Meksika, 97 Doğu Asya, 98 Rusya 2000-2001 Türkiye Krizleri) 1972 yılında öne sürülen Tobin Vergisi tartışmalarını tekrar tekrar gündeme getirmiştir. Son olarak 2008 Küresel Finansal Krizi'nin ardından Avrupa Birliği içerisinde uygulanacak olan Tobin Vergisi benzeri uygulamaların tartışmaları halen sürmektedir.

Bu çalışmada; küreselleşme, finansal serbestleşme kavramları irdelenip dünyada ve ülkemizde yaşanmış krizler üzerinde durulacak, ikinci bölümde Tobin Vergisi ve Tobin Vergisi ve benzeri finansal işlem vergisi ülke uygulamaları ışığında Tobin Vergisi'nin uygulanabilirliği ve spekülasyon sermaye hareketlerini önlemede etkin bir yöntem olup olamayacağı tartışılacaktır.

1. Küreselleşme

Küreselleşme, kimi yazarlar tarafından coğrafi keşiflere kadar geri götürülse de şu an algıladığımız şekliyle 1980'li yıllarda gündeme gelmeye başlamış bir kavramdır. Arka planında 1970'lerde gelişmiş kapitalist ülkelerdeki karlılıkların düşmesi, iç piyasanın doyması sonucu dış piyasalara açılma ihtiyacı yatan, Sovyetler Birliği'nin dağılmasıyla ideolojik bakımdan tek kutuplu kalan dünya ve teknolojik gelişmelerle hız kazanan ekonomik, siyasal, sosyal ve kültürel bir değişim ve bütünleşim sürecidir.

Küreselleşme ile birlikte günümüzde siyasal sınırlar önemini yitirmiş, ekonomiler sermayenin ve iş gücünün mobilite kazanması sebebiyle birbirlerine entegre olmuştur. Şu an dünya çapındaki borsalarda, yerel saat farklılıkları da göz önünde bulundurulduğunda, 24 saat işlem yapmak mümkün olmaktadır. İşte küreselleşmenin bu gibi sonuçlarından dolayı, artık bir ülke ekonomisinde yaşanan kriz dalga dalga yayılarak bütün dünyayı etkileyebilmektedir.

1.1. Finans, Finansallaşma ve Finansal Liberalizasyon

Dilimize Fransızca'dan geçmiş bir kelime olan finans, fonların tedariki ve bu fonlardan efektif olarak yararlanma anlamına gelmektedir. Bu bağlamda finansal piyasa, fonların toplandığı ve talep üzerine belirli bir alana kanallendirildiği bir aracı, dağıtıcı görevi görmektedir. Yatırımların finansmanının sağlanabilmesi noktasında finansal piyasanın önemi ve düzgün işleyen piyasaların ekonomik büyüme ve kalkınmaya pozitif etkilerinin olacağı açıktır.

Finansallaşma ise birçok yazar tarafından farklı şekillerde tanımlanmıştır. Krippner finansallaşmayı, karların geleneksel üretim ya da ticaretten ziyade finansal sektörden sağlanması olarak tanımlar (Krippner, 2005: 174). Palley finansallaşmayı, finansal piyasaların, finansal kurum ve aktörlerin ekonomi politikası ve ekonomik çıktılar üzerinde tesirini arttırdığı ve ekonomik yapıya mikro ve makro düzeylerde transforme eden bir süreç olarak tanımlamaktadır (Palley, 2007: 2). Lapavitsas' a göre finansallaşma, olgun kapitalist ekonomilerdeki sistematik bir dönüşümdür. Bu dönüşümün, büyük finans dışı şirketlerin finansal olarak güçlenmeleri sonucu banka kredilerine olan bağımlılıklarının azalması, bankaların finansal piyasalarda aracılık hizmetlerini genişletmeleri ve hane halklarının finans dünyasıyla olan ilişkilerinin, hem borçlu hem de varlık tutan olarak giderek artması gibi üç temel bileşeni vardır (Lapavitsas, 2011: 611-612). Epstein ise finansallaşmanın tanımını, finansal aktör ve kuruluşların, finansal güdülerin, finans piyasalarının yerel ve uluslararası ekonomide gerçekleşen işlemlerdeki öneminin artması olarak yapmaktadır (Epstein, 2002: 3).

O halde finansallaşmayı, sermaye birikiminin olmazsa olmazı olan kârın geleneksel yollardan (reel sektörden) vazgeçilerek finans sektöründen elde edilmesine yönelinen,

globalleşen sistem içerisinde ulusal ya da uluslararası piyasa ayrımı gözetmeden finans dışı firmaları ve hane halklarını içine alan bir değişim süreci olarak tanımlanabilir.

1.1.1. Finansal Liberalizasyon

Kredi kontrollerinin kaldırılması, faiz oranlarının serbest piyasada belirlenmesi, bankacılık ve geniş anlamda finansal sektöre giriş serbestliği, banka özerkliği, bankaların özel mülkiyeti, uluslararası sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi şeklinde tanımlanabilecek olan (Kar ve Taş, 2003: 180) finansal liberalizasyonun, finansal piyasaların derinleşmesi sonucu yatırım finansmanının kolaylaşması, büyük çaplı sermaye akımlarının gerçekleşmesi, yeni firmaların piyasaya girmesi ve istihdamda yaratacağı genişleme ile uzun dönemde ekonomik büyümeye pozitif katkı verecek olmasının yanında, riskli alanlara girmeyi teşvik etmesi, makro ekonomik dengesizliklere yol açması ve krizlere karşı kırılganlıklara neden olduğu da göz önüne alınmalıdır (Ranciere vd, 2008: 2; Levchenko vd, 2009: 210).

Petrol Şokları'na kadar dünyada hâkim iktisadi görüş olan keynesyen iktisat görüşünde devletin ekonomiye olan müdahalesi bir ekonomide denge sağlama noktasında bir araç olarak görülmüştür. Keynesyen iktisat uygulamalarının terkedilmeye başlanması finans sektöründe de devlet müdahaleciliğinin sorgulanmaya başlanmasına neden olmuştur. Nitekim izleyen dönemde Bretton-Woods sisteminin uygulanmasından vazgeçilmiştir.

1.2. Küreselleşme Sürecinin Arka Planına Kısa Bir Bakış

II. Dünya Savaşı'nın bitimini izleyen 20-25 yıllık süreç kapitalizmin altın çağı olarak adlandırılır. Bu dönemde gelişmiş kapitalist ülkelerde ciddi ekonomik büyümeler gözlemlenmiştir. Fordist üretim tarzının hâkim olduğu piyasada, ücret-fiyat sarmalıyla karlılıklar korunabilirken bir yandan da işçi sınıfının taleplerine cevap verilebilmiştir. Aynı dönem içerisinde gelişmiş kapitalist ülkelerde doğudaki sosyalizm tehdidiyle sosyal-refah devleti uygulamaları kendine yer bulabilmiştir. Bu gibi nedenlerle tüm sınıflar için olumlu gelişmelerin gözlemlendiği bu süre kapitalizmin altın çağı olarak anılır.

1960'ların ortalarına gelindiğinde ise kar elde etme içgüdüsüyle yapılan aşırı kapasite yatırımları ve sermayenin organik bileşiminde yaşanan artış sonucu karların azalması kaçınılmaz olmuştur. Mohun (2006) tarafından derlenen Şekil 1. deki verilerde de gözlenebileceği gibi 1960'ların ortasından itibaren kar oranları sert bir düşüş trendine girmiştir. Karlılıklarda gerçekleşen bu düşüşün telafi edilememesi ise reel yatırımların giderek azalması finansal yatırımların ise artması sonucunu doğurmuştur.

Şekil 1. ABD ' de 1964-2001 Yılları Arası Ortalama Kar Oranları

Kaynak: Mohun, 2006:348

1970'lerde yaşanan petrol şokları ve stagflasyon olgusuna karşı uygulana gelen keynesyen politikaların çözüm üretmede başarısız olmasıyla, 1980'lere gelindiğinde kapitalizmin evriminde bir dönüm noktası yaşanmıştır. ABD'de Ronald Reagan, İngiltere'de Margaret Thatcher, Türkiye'de Turgut Özal önderliğinde arz yanlı neo-liberal politikalar egemen hale gelmeye başlamış ve sermayenin önündeki her türlü engelin kaldırılabilmesi için aynı dönemde; finansal liberalizasyon ve küreselleşme gibi olgular gündemde geniş yer tutmaya başlamıştır.

1.3. Dünya'da ve Türkiye'de Spekülatif Sermaye Hareketleri Kaynaklı Finansal Krizler

Sermaye birikimi, iktisatçılar tarafından, iktisadi kalkınmanın temel dinamiği olarak kabul edilmektedir. Diğer bir deyişle yetersiz sermaye birikimi bazı ülkelerin ekonomik anlamda geri kalmasının en büyük nedenidir (Kar ve Tatlısöz, 2008: 437). Gelişmiş ülkelerde sermaye birikimi gereğinden fazla olup, aşırı birikim krizlerine neden olabilmekteyken, aksine gelişmekte olan ya da geri kalmış ülkelerde sermaye birikiminin yetersiz olması kalkınmanın önündeki engel olarak göze çarpmaktadır. Uluslararası sermaye hareketleri temelde iki şekilde gerçekleşir. Birincisi, doğrudan yabancı sermaye yatırımı olarak adlandırılan, üretime kanalize edilmiş ve uzun vadeli yatırımlardır. İkincisi ise, daha çok yüksek faiz ve düşük kurdan getiri elde etmek adına ülkelere kısa vadeli giriş çıkışlar yapan literatürde finans kapital veya sıcak para gibi isimlerle anılan spekülatif karakterli fonlardır.

Kısa vadeli spekülatif sermayenin yarattığı etkiyi ve faiz/kur arbitrajının nasıl işlediğini kısa bir örnekle açıklamaya çalışacak olursak:

22.04.2015 itibarıyla T.C. Merkez Bankası döviz kuruna göre 1 ABD Doları 2.6879 Türk Lirası'dır. Ülkeye 10.000.000\$ girmesi durumunda bunun Türk Lirası karşılığı 26.879.000 TL olacaktır. Bu tarih için mevduat faizi oranının %10 olduğu ve 1 ay süreyle kaldığı varsayımıyla

Aylık Faiz Getirisi = (Ana Para / 100) x (Faiz Oranı / 12) x Ay Sayısı

Brüt Getiri: 223.991,667 Vergi Stopajı (%15): 33.598,75 Net Getiri: 190.392,917

22.05.2015 tarihinde yatırımcının ülkeyi terk etme kararı alması halinde elinde net olarak 27.069.392 TL olur. Aynı tarih için döviz kurunun 1 ABD Doları 2,5959 Türk Lirası seviyesine geldiği varsayımı altında 10.427.748 \$ ile ülkeyi terkeder. Bu da yurt dışına 427.748 \$'lık (varsayılan kura göre 1.110.391 TL) kaynak transferi anlamına gelir. Dikkat edilmesi gereken bir diğer husus ise yukarıdaki hesaplamalar tek bir yatırımcı ve 10.000.000 \$ için yapılmıştır

İşte yukarıda örneklenmeye çalışılan gibi spekülatif sermaye hareketlerinin sebep olduğu ani giriş çıkışlar ülkeleri finansal açıdan zor duruma sokmakta yurt dışına yapılan kaynak transferleri ülkelerin ekonomik krizler yaşamasına neden olmaktadır.

80'lerle birlikte Bretton-Woods sisteminin terkedilmesi, devlet müdahalelerinin ve kontrollerinin kaldırılması, aynı dönemde gelişmekte olan ülkelerin kronikleşmiş ödemeler bilançosu açıklarından kaynaklanan fon ihtiyaçlarıyla birleştiğinde sermaye için yeni ve karlı alanlar ortaya çıkmış ve spekülatif sermaye hareketleri yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Finansal liberalizasyonun yol açtığı finansal kırılganlıklar 90'lı yıllara gelindiğinde birçok gelişmekte olan ülkede küresel boyutta etkilere sahip finansal krizler yaşanmasına neden olmuştur.

1.3.1. 1994-95 Meksika Krizi

1973-74 Petrol Şokları sonrası Meksika yüksek enflasyon ve ekonomik durgunlukla karşı karşıya kalmıştır. Literatürde stagflasyon olarak adlandırılan bu olgunun aşılabilmesi için 1980 sonrası küresel ekonomi politikalarında hakim hale gelen neo-liberal çerçevesi, serbest ticaret, deregölasyonlar, sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi, ticari bankaların özelleştirilmesi gibi uygulamaları içeren programlar başlatılmış ve ÷lkeye hızlı Şekilde giren yabancı sermaye ile 1988-1994 döneminde olumlu çıktılara ulaşılmıştır. Fakat yaşanan bu sermaye girişlerinin büyük bölümü portföy yatırımı olarak gerçekteşmiştir.

1994'e gelindiğinde ise göstergeler tersine dönmeye başlamıştır. Aynı yıl sabit kur sisteminden vazgeçilerek pesonun dalgalanmaya bırakılmasıyla pesoda yaşanan değer kaybı ÷lkeden yoğun sermaye kaçışlarına neden olarak, bütün Güney Amerika'yı etkisi altına alan bir ekonomik kriz ile sonuçlanmıştır.

1.3.2. 1997 Doğu Asya Krizi

Doğu Asya Krizi 1997'de Tayland'da başlayan ve Asya Kaplanları olarak bilinen Tayvan, Singapur, Hong Kong ve Güney Kore'nin para birimleri, borsaları ve diğer kıymetlerinin değerlerinde büyük ölçekli düşüşlere neden olan ve küresel boyutta etkileri olan bir finansal krizdir.

1960-1990 arasındaki otuz yıl boyunca bu ÷lkeler, hızlı büyüme, düşük enflasyon, makroekonomik denge, güçlü mali pozisyonları, yüksek tasarruf oranları ve gelişen ihracat sektörleriyle etkileyici bir ekonomik performans sergilemişlerdir (Aghevli, 1999: 28). 90'lı yıllarda sermaye akımlarını çekebilmek için yerel paralarını dolara endekslemeleri ve kurun dolar lehine gelişmesi bu ÷lkelerde cari açıkları tetikleyen bir etmen olmuştur. Nitekim 1997'de Tayland para birimi bahtın devalüe edilmesi ile patlak veren ve kısa sürede önce Asya ÷lkelerini sonrada küresel ölçekte gelişmekte olan ÷lkeleri etkileyen bir kriz yaşanmıştır.

IMF'e göre 1997'de yaşanan kriz dört temel sebebe dayanır. Bunlar; yabancı sermaye yatırımlarının verimli alanlara yönlendirilememesi ve kısa vadeli borçlardaki artışlar, diş faktörler, son yıllardaki tutarsız makroekonomi ve döviz kuru politikaları ile finans kesimindeki yapısal zayıflıklardır (Karlık vd, 1999: 1).

1.3.3. 1998 Rusya Krizi

Rusya, 17.075.400 km²'lik yüz ölçümü ve zengin doğal kaynaklarıyla 18. yüzyıldan beri dünya siyaseti ve ekonomisinde söz sahibi bir ÷lke olmuştur. 1991'de Sovyetler Birliği'nin dağılması ve planlı ekonomiden piyasa ekonomisine geçiş sürecinde Rusya'da ciddi ekonomik problemler yaşanmıştır. Yüksek enflasyon ve kamu açıkları gibi yapısal sorunların yanında, vergi gelirlerinin arttırılması yerine borçlanmayla finansman yolunun tercih edilmesi Őeklindeki politika tercihleri, yabancı sermaye akımlarının Meksika Krizi sonrası Rusya'ya yönelmesine neden olmuştur.

1997 Doğu Asya Krizi sonrası oluşan güvensizlik ortamı, Rusya ekonomisinden ciddi sermaye çıkışlarına neden olmuş ve ekonomik krize yol açmıştır. Rusya Merkez Bankası Başkanı Sergey Dublinin'e göre krizden yabancı spekülätörler sorumludur. Batılı bankerler, ticaret yapmaktansa daha kolay bir kazanç yolu olan büyük miktarlarda devlet bonusu almayı tercih etmişlerdir (Açıkgöz, 2008: 48).

1.3.4. 1999 Brezilya Krizi

Brezilya uzun dönem enflasyon sorunları ve borç krizleri ile karşı karşıya kalmıştır. 1980'li yıllarda enflasyon oranı %100'ü aşmış ve 1993-94 yılında %2700 seviyesine ulaşmış, hiper enflasyon yaşanmıştır (Yılmaz, 2006: 118). Temmuz 1994'de Brezilya hükümeti yeni

para birimi reali tedavüle çıkarmış ve realin değerini Amerikan dolarına sabitlemiştir. Real Planı ile enflasyon 1998 yılında %1,3 düzeyine çekilebilmiş ve daraltıcı politikalar ile birlikte 1994-1997 döneminde yıllık ortalama %4'lük büyüme hızına ulaşılmıştır, uygulanan başarılı özelleştirme programıyla da gelişmekte olan ülkelere model olarak gösterilen Brezilya uluslararası sermayenin hızla aktığı bir ülke haline gelmiştir (Keskin, 2008: 102). 1998 yılında Rusya'da yaşanan krizin yarattığı panik ortamı Brezilya'da da ciddi sermaye kaçışlarına neden olmuş ve ülkede yaşanacak olan krizi tetiklemiştir.

1.4. Türkiye'de Finansal Serbestleşme ve Krizler

24 Ocak 1980 tarihinde Türkiye'de uygulanan ekonomi politikalarında keskin bir dönüş yaşanmıştır. 1983 yılında Turgut Özal'ın başbakan olmasıyla hızlı şekilde uygulamaya konan arz yönlü neo-liberal politikaların bir ayağını da finansal serbestleşme oluşturmaktadır. Bu bağlamda, öncelikle serbestleşmenin ilk adımı olan mal piyasalarının yani ticaretin serbestleştirilmesi, ardından finansal piyasaların serbestleştirilmesi yönündeki politikalar uygulamaya geçirilmiştir. Finansal piyasaların serbestleştirilmesi süreci, öncelikle yurtiçi finansal piyasaların serbestleşmesi, ardından da yurtdışı finansal serbestleşmenin sağlanması yönünde uygulamaya konulan politikalara bağlı olarak aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir (Gürbüz, 2006: 78). Faiz oranları, döviz kuru ve döviz cinsinden işlem yapabilme gibi konularda devlet kontrollerinin kaldırılması ve IMKB'nin kurulmasının ardından, 1989 yılında 32 sayılı 'konvertibiliteye geçiş' kararı ile sermaye akımlarının serbestliği sağlanmıştır. Alınan kararlar, uluslararası finansal sermaye hareketleri üzerindeki kısıtlamalar kaldırılarak tam anlamıyla finansal serbestleşme sağlanmıştır.

Tablo 1. 1981-1987 Yılları Bazı Ekonomik Göstergeler

	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
GSYİH (Milyar \$)	71	64.5	61.6	59.9	67.2	75.7	87.1
Enflasyon (%)	36.6	30.8	31.4	48.4	45	34.6	38.8
Yıl Sonu Döviz Kuru 1 Dolar/TL	129.7	185.1	274	432.5	574	755.9	1.018
Yabancı Sermaye (Milyon \$)			46	113	99	125	115
Cari İşlemler Dengesi/ GSMH%			3.1	2.4	1.5	1.9	0.9
GSYİH Yıllık Büyüme %	4.9	3.6	5	6.7	4.2	7	9.5

Kaynak: TCMB, Dünya Bankası ve DPT verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 1'deki ekonomik göstergeler incelendiğinde, iyi bir ekonomik büyüme ivmesi kazanıldığı, ticaretin liberalizasyonu sonucu artan ihracat ve yaşanan ekonomik büyümeye paralel olarak cari açığın GSMH'ya olan oranının azaldığı görülmektedir. Yine veriler incelendiğinde TL'nin düzenli olarak dolar karşısındaki değerinin düşmesi, cari işlemler dengesini etkileyen bir diğer faktör olarak göze çarpmaktadır. Aynı dönem için enflasyonla mücadele konusunda başarılı olduğu söylenemeyecektir ve son olarak 83 yılından itibaren düzenlilik arzetmese de ülkeye yabancı sermaye girişlerinin artarak devam ettiği görülmektedir. İzleyen dönemde uygulanan politikalar sonucu oluşan kamu açıkları ve bunların yüksek faizli borçlanmayla finanse edilmeye çalışılması ise ekonomide kronik problemlerin yapısal olarak yerleşmesine neden olmuştur.

Uygulanan politikaların neden olduğu, sermaye girişleri → talep genişlemesi (büyüme) → cari açık (Boratav, 2009: 196) döngüsü aşağıdaki Tablo 2'de gösterilmeye çalışılmıştır.

Tablo 2. Yabancı Sermaye Hareketleri ve Kriz İlişkisi

	Yabancı Sermaye/GSMH	Cari Denge/GSMH	Büyüme Hızı
Büyüme 84-88	2,2	-0,8	6,2
Büyüme 89-93	3,3	-1,2	5,0
Kriz 1994	-4,8	2,0	-6,1
Büyüme 95-97	3,4	-1,4	7,7
Daralma 98-99	3,0	0,3	-1,2
Büyüme 2000	8,1	-4,9	6,3
Kriz 2001	-1,7	2,6	-9,4

Kaynak: Boratav, 2009:194

Tablo 2'deki veriler ışığında, yabancı sermaye hareketlerinin Türkiye ekonomisi üzerinde doğrudan etkileri olduğu, sermaye girişlerinin yaşandığı dönemde cari açık ve büyüme yaşanırken sermaye hareketlerinin tersine döndüğu noktalarda ekonomik krizler yaşandığı gözlemlenmektedir.

1.4.1. 1994 Türkiye Krizi

Türkiye'de 1989 yılında sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesiyle birlikte artan sermaye girişleri, Türkiye'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan sorunları geçici olarak bertaraf etmeyi başarmış ancak uzun vadeli sürdürülebilir bir büyüme sürecini beraberinde getirememiştir (Açıkgöz, 2008:49).

Tablo 3. 1989-1994 Yılları Arası Türkiye'de Yabancı Sermaye Hareketleri (Milyon \$)

	Kısa Vadeli Sermaye	Portföy Yatırımları	Diğer Uzun Vadeli Ser.	Doğrudan Yatırımlar	Toplam Sermaye Hareketleri
1989	-584	1386	-685	663	780
1990	3000	547	-210	700	4037
1991	-3020	623	-783	783	-2397
1992	1396	2411	-938	779	3648
1993	3054	3917	1370	622	8963
1994	-5127	1158	-784	559	-4194

Kaynak: İnsel ve Sungur, 2003:7

Yukarıdaki Tablo 3, 1989 sonrası Türkiye'de yaşanan sermaye hareketlerini göstermektedir. 1991 yılında Körfez Savaşı nedeniyle yaşanan sermaye çıkışı dışında 1994'e kadar ülkeye yabancı sermaye girişinin hızla arttığı 1993 yılında 9 milyar \$ seviyesine geldiği görülmektedir. Diğer dikkat çekici bir husus ise, kısa vadeli sermaye ile portföy yatırımlarının toplam sermaye hareketleri içindeki payının yüksekliğidir.

Ülkeye yoğun yabancı para girişi yerli paranın aşırı değerlenmesine yol açarak, ithalatı cazip hale getirirken ihracatı zorlaştırıcı etki yaratmıştır. Bunun sonucu olarak, 1993 yılına gelindiğinde cari açık 6,4 milyar dolar seviyesine gelmiş ve bu açıkların finansmanı için kısa vadeli yabancı sermaye (sıcak para) ihtiyacı önem kazanmıştır. Aynı dönemde kamu açıklarının finansmanında merkez bankası kaynaklarının (hazineye kısa vadeli avans)

sıkça kullanılır hale gelmesi ekonomide parasallaşmaya dolayısıyla yüksek enflasyona neden olmuştur.

Kamu finansmanının yüksek maliyetini düşürme arzusunda olan hükümetin 1993 yılı sonunda peş peşe beş hazine ihalesini iptal etmesi ise 1994 yılında yaşanan kriz ve 5 Nisan Kararları ile sonuçlanmıştır.

1994 krizinin Türkiye ekonomisine faturası ağır olmuştur. 5 Nisan 1994'de döviz rezervleri 3 milyar \$'la dibe vurmuş, enflasyon oranı TÜFE bazında %106 seviyelerine gelmiştir, TL 24 saat içinde (5-6 Nisan) yaklaşık %39 oranında değer kaybetmiştir (Şimşek, 2007: 48).

1.4.2. 2000-2001 Türkiye Krizleri

Türkiye'de 1998 yılının ortalarında ekonomide başlayan daralma süreci, dünyada yaşanan ekonomik durgunluğun da etkisiyle, 1999 yılında derinleşmiştir. 1998 yılında Rusya krizinin etkisiyle gerçekleşen 6,7 milyar dolarlık sermaye çıkışı sonucunda, Hazine ihale faizleri ve dolayısıyla faizler genel düzeyi önemli oranda yükselmiş ve 1999 yılı sonlarında Hazine faizlerinin yıllık ortalama bileşik faiz oranı %106'ya ulaşmıştır (Keskin, 2008: 200). Aynı dönemde enflasyon ve bütçe açıklarının sürdürülemez boyutlara ulaşmıştır. Tüm bu olumsuz gelişmeler sonucunda 9 Aralık 1999 tarihli IMF'e sunulan ve kabul gören Niyet Mektubu sonrasında, 1 Ocak 2000'den itibaren üç yıllık bir ekonomik süreci kapsayan maliye, para, kur ve gelir politikalarının yanı sıra, yapısal değişimleri de içeren enflasyonu düşürme programını uygulamaya konulmuştur. Bu bağlamda 1 dolar + 0.77 euro'luk bir döviz sepetine sabitlenen bir kur çapası uygulamasına geçilmiştir.

2000 yılı içinde programda hedeflenen amaçlara ulaşmada sapmalar yaşanmıştır. Bu sapmaların içinde en ciddi olanı cari açığın hedeflenenin çok üstüne tırmanmasıdır. Cari açığın finansmanı için önem arz eden sıcak paranın, iç ve dış gelişmelerin sebebiyet verdiği güvensizlik ortamı nedeniyle yaşanan sermaye çıkışı, bankaların açık pozisyonlarıyla birleştiğinde kriz ortaya çıkmıştır. Yaşanmakta olan kriz IMF kaynaklarıyla hafifletilebilmiş daha doğrusu kriz ertelenmiştir.

Kasım 2000'de meydana gelen bu dalgalanma, faizlerde hızlı bir yükselişe sebep olmuş, bazı bankaların mali yapılarını bozmuş ve Şubat 2001'deki hazine ihalesi öncesi de yaşanan olumsuz gelişmeler programa olan güvenin tamamen ortadan kaybolmasına sebebiyet vermiştir. Türk Lirasına karşı meydana gelen atak, likidite sıkışıklığı ve ödemeler sisteminin kilitlenmesine sebep olmuştur. 22 Şubat 2001'de Merkez Bankası, döviz kuru sisteminin sürdürülemeyeceği kanısına varmasıyla Türk Lirasını yabancı para birimleri karşısında dalgalanmaya bırakmıştır (Şimşek, 2007: 53). Krizin faturası ağır olmuştur, kriz sırasında para piyasasındaki gecelik faizler dört haneli rakamlara ulaşırken, 25 banka TMSF'ye devredilerek zararları bütçeye büyük yükler bindirmiş, işsizlik oranı %10,3'e yükselmiş, yılsonunda ekonomi %10'a yakın bir oranda küçülmüştür. Yerli ve yabancı spekülâtorler çok büyük kazançlar elde ederken Türkiye halkı ¼ oranında fakirleşmiştir.

2. Spekülatif Sermaye Hareketlerinin Önlenmesinde Kullanılabilecek Bir Araç Olarak Tobin Vergisi

Tobin Vergisi, Nobel Ödüllü iktisatçı James Tobin tarafından ilk kez 1972 yılında olmak üzere, bir çok defa yayınladığı makale ve konuşmalarında uluslararası spekülatif sermaye hareketlerinin etkilerini azaltmak için önerilmiş bir işlem vergisidir. Tobin daha sonra bu fikrini, "İyice yağlanmış çarklara bir avuç kum atmak" (Tobin, 1978: 158) şeklinde özetlemiştir.

Tobin'e göre, "*Ulusal ekonomiler ve ulusal hükümetler, istihdam, milli gelir ve enflasyona ilişkin ulusal ekonomik politika amaçlarından önemli ölçüde taviz vermedikleri ve ciddi*

zorlukları göğüslemedikleri sürece, büyük meblağlara ulaşan yabancı paralar arasındaki fon hareketlerini ayarlamada yetersiz kalmaktadırlar. Özellikle finansal sermayenin mobilitesi ulusal faiz oranları arasındaki sürdürülebilir farkı sınırlandırmakta ve sonuçta merkez bankaları ve hükümetlerin ulusal ekonomileri ile uyumlu para ve maliye politikaları izlemelerini ciddi ölçüde kısıtlamaktadır. Benzer şekilde, döviz kurları üzerinde yapılan spekülasyonun sonucu olarak varlıklarda ve borçlardaki geniş kaymalar ya da döviz kurları üzerindeki geniş hareketler ciddi ve sancılı ekonomik sonuçlar ortaya çıkaracaktır. Ulusal politikalar bu sonuçlardan kaçınma ya da bunları dengeleme konusunda nispeten güçsüzdürler.”(Tobin, 1978: 154).

Bu bağlamda Tobin Vergisi uluslararası sermaye hareketleri üzerine advalorem, düşük oranlı ve bütün ülkeler için geçerli olacak tek oranlı % 0,1 ile %1 arasında değişen bir döviz işlem vergisi uygulanmasını öngörmektedir (Şen vd, 2004: 93). Tobin’in önerisini ilginç kılan bir diğer husus ise spekülatif sermaye hareketlerinin günümüzdeki seviyesinin henüz çok altında olduğu bir tarihte öne sürülmüş olmasıdır. Bu nedenledir ki önerildiği tarihte pek ilgi çekememiştir.

Esasen Tobin’in, Keynes’ in menkul kıymet piyasasındaki spekülasyonların önlenmesi için Wall Street’te Londra Borsası’nda olduğu gibi piyasaya girişte ek bir maliyet getirilmesi fikrinden etkilendiği öne sürülebilir. Keynes’e göre, hisse senedi piyasasında uygulanacak böyle bir vergi, amacı kısa vadeli alım satım kârı elde etmek olanları etkileyecek, temel göstergelere bakarak yatırım yapanları ise etkilemeyecektir (Saraçoğlu ve Şahan, 2004: 72). Keynes finans piyasasına uygulanacak bir vergi önerirken Tobin döviz işlemleri üzerine bir vergi uygulanmasını önermiştir.

2.1. Tobin Vergisinin Amacı

Tobin vergisinin temel amacı spekülatif sermaye hareketlerini engellemektir. Spekülasyona ek maliyet getirilmesi durumunda bu tür sermaye akımlarının caydırılması, temel makro göstergelere göre yatırım planlarını yapanların ise (üretim kanalı doğrudan yabancı sermaye) bundan etkilenmeyecekleri öngörülmektedir.

Tobin vergisinin bunun dışındaki bazı amaçları ise şöyle sıralanabilir (Pehlivan ve Öz, 2011: 55)

- Kısa vadeli spekülatif sermayeye dayalı işlemlerin döviz piyasası üzerindeki istikrarsızlık yaratıcı etkisinin azaltılması ve bunun sonucunda reel mal ve hizmet ticareti için rahat bir finansal sistemin oluşturulması,
- Ulusal ekonomi politikalarının, uluslararası ekonomik krizlerden daha az zarar görmesine katkıda bulunmak,
- Gelir elde edilmesi ve bu gelirin küresel kamu malı ve hizmetlerinin finansmanında kullanılması.

2.2. Tobin Vergisinin Uygulama Biçimi

Tobin vergisinin mantığı, herhangi bir para biriminin değerine dönüştürülmesi sırasında bu işlem üzerine düşük oranlı advalorem bir vergi uygulanmasıdır. Buna göre herhangi bir ulusal para değerine çevrilmek istendiğinde toplam işlem hacmi üzerinden belirli bir oranda vergilendirilecektir (Şen vd, 2004: 94). Küçük oranda belirlenmiş bu vergi bir dövizin değerine dönüşen her birimi için talep edilecektir. Tobin’in kendisinin önerdiği bu oran %0.1 ile %0.5 arasındadır (Göktaş, 2002: 83). Uygulanacak vergi oranı hususunda fikir birliği oluşmamış olmasına rağmen genel kabul gören öneri oranın %1’i aşmamasıdır.

Tobin Vergisi hakkındaki görüşünü “*Vergi uygulamaya konulduğunda, işlem maliyetlerini gözle görülür şekilde yükselteceğinden piyasaları geniş dalgalanmaları*

dengeleme hususunda uyaracaktır” şeklinde dile getiren Spahn’a göre verginin etkinliği vergi oranı, vergi tabanı, işlem yapanların vergiye tepkisi, muafiyetler, vergi kaçırma ve vergiden kaçınmanın boyutları gibi değişkenlerden etkilenecektir (Spahn, 1996: 24-25). Bu bağlamda vergiden elde edilecek gelirin miktarı David Felix (1995)’in hesaplama metoduna göre:

Tablo 4. Tobin Vergisiyle Elde Edilecek Gelir

Vergilendirilebilir Döviz İşlemi	Yıllık Vergi Hasılatı (Milyar \$)	
	% 0.5 Vergi Oranına Göre	% 1 Vergi Oranına Göre
5 trilyon \$ x 240 ^a =1200 trilyon \$	1800	3600
- % 20 ^b = 960 trilyon \$		
- % 20 ^c = 720 trilyon \$		
- % 50 ^d = 360 trilyon \$		

^a 1 Yıldaki İşlem Günü Sayısı

^b Vergi İstisnası (1200 trilyon \$ üzerinden)

^c Tahmini Vergi Kaçağı (1200 trilyon \$ üzerinden)

^d İşlem Hacmindeki Azalış (720 trilyon \$ üzerinden)

Kaynak: Felix, 1995:205

Tablo 4’e göre günlük döviz işlem hacminin 5 trilyon \$ ve yıllık döviz işlem gününün 240 olduğu varsayımı altında, yılda brüt 1200 trilyon \$ tutarında bir vergi matrahı oluşacaktır. Ancak bu matrah üzerinden sırasıyla %20 vergi istisnası, %20 tahmini vergi kaçağı dikkate alındığında matrah 720 trilyon \$’a düşecektir. İşlem hacmindeki tahmini azaltıcı etkinin de %50 olacağı kabul edildiğinde vergilendirilebilir döviz işlem hacmi 360 trilyon \$ olacaktır. Uygulanacak vergi oranı %0,5 iken 1.8 trilyon \$ %1 iken 3.6 trilyon \$ gelir elde edilmesi söz konusu olacaktır. %0.01 oranında uygulanacak bir vergiden elde edilecek gelir olan 36 milyar \$/yıl Tobin’in önerdiği gibi IMF Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşların kontrolüne verilerek (Tobin, 1978: 159), dünyada açlık başta olmak üzere birçok sorunun finansman probleminin çözümünde kullanılabileceği açıktır.

Tablo 5. Tobin Vergisinin Lehinde ve Aleyhindeki Görüşler

Olumlu Görüşler	Olumsuz Görüşler
Spekülatif sermaye hareketlerini azaltıcı etki yaparak ekonomilerin krizlere karşı kırılganlıklarını azaltır.	Tobin Vergisi küreselleşme ve finansal liberalizasyon felsefesine aykırıdır.
Ayırma kuramına uygun olması dolayısıyla gelir dağılımında adalet sağlanmasına katkı sağlar.	Sektörel ayırım yapmadan bütün döviz işlemleri üzerine uygulanacağından üretici sektörler zarar verebilir.
Ulusal ekonomi politikalarını spekülatif baskılara karşı daha bağımsız hale getirir.	Tam anlamıyla çalışabilmesi için verginin küresel boyutta uygulanması gerekir fakat bunu sağlayacak küresel bir otorite yoktur.
Gelir sağlar.	Vergi piramitleşmesine neden olabilir.
	Verginin konusu matrahı ve oranı üzerinde bir fikir birliği bulunmamaktadır.
	Vergiye uygulama koymayan ülkeler vergi cenneti konumuna gelip, spekülatif akımları çekebilir.
	Tobin vergisinin spekülasyonu azalttığına dair ampirik bulgu olmaması

Tobin vergisi kendi mantığı içinde birçok avantaj ve dezavantaj barındırmaktadır. Bu bakımdan verginin lehinde de aleyhinde de pek çok görüş mevcuttur. Bunları tablo 5'deki gibi sıralamak ve çoğaltmak mümkün olacaktır.

2.3. Tobin Vergisi Ülke Uygulamaları

Tobin Vergisi fikri ortaya atıldığı günden bugüne Kanada, İngiltere, ABD, Belçika, İtalya, Arjantin gibi ülkeler ile Dünya Bankası, IMF, OECD, G – 8, G – 20 gibi uluslararası organizasyonlarda çeşitli tarih ve şekillerde Tobin Vergisi gündeme alınmıştır (Arıkan ve Yurtsever, 2004: 131-132). Avrupa Birliği içerisinde 2014 yılından itibaren geçerli olacak Tobin Vergisi benzeri bir uygulamanın ise tartışmaları sürmektedir. Ayrıca Tobin Vergisi, İngiltere, İsveç, Brezilya, Şili ve Malezya gibi ülkelerde çeşitli isim ve biçimlerde uygulanmıştır.

2.3.1. Birleşik Krallık Uygulaması

İngiltere'de, hali hazırda Tobin Vergisi benzeri bir uygulama geçerlidir. Söz konusu uygulama, Birleşik Krallık menşeli şirketlerin hisse senetlerinin satılması ya da el değiştirmesine ilişkin belge ve dokümanlardan alınan vergi (Stamp Duty) ile elektronik hisse senedi satış sistemi üzerinden yapılan işlemlerden tahsil edilen vergiyi (Stamp Duty Reserve Tax) içermektedir. Vergi, her iki durum için de, işlemin Birleşik Krallık ya da ülke dışında yapılmasından ve işlemin ülkede yerleşik ya da yerleşik olmayanlar tarafından gerçekleştirilmesinden bağımsız olarak uygulanmaktadır (Güler vd, 2012: 26). Söz konusu vergi, menkul kıymete ödenen değer üzerinden %0,5 oranında hesaplanmaktadır.

Vergi, işlem hacimlerini büyük ölçüde kısıtladığı yönünde yoğun eleştirilere maruz kalsa da uygulanmaya devam etmesine rağmen Avrupa Birliği dâhilinde uygulanacak bir finansal işlem vergisine İsveç, Danimarka, Bulgaristan, Çek Cumhuriyeti ve Lüksemburg ile birlikte karşı çıkan grupta bulunmaktadır.

2.3.2. İsveç Deneyimi

İsveç'te Tobin Vergisi benzeri bir uygulama, 1 Ocak 1984 itibariyle tüm hisse senedi alım (ve hisse senedi opsiyonları) üzerinde % 0,5 oranında bir vergi piyasaya duyurulduğunda başladı. Vergi İsveç aracılık hizmetlerini kullanan yerli ve yabancı müşterilere uygulandı ve doğrudan tarh edilmiştir. 1987 yılına kadar olan süre geçiş dönemi kabul edilmiş ve inter-broker işlemleri muaf tutulmuştur. Uygulanan çift yönlü (alımda ve satımda) vergileme net vergi yükünü % 1 e çekmekteydi. 1986 yılında bu oran 2 katına çıkarıldı. 1989 ise yılında sabit getirili menkul kıymetler de vergi kapsamına alınmıştır (Baldwin, 2011: 3)

Vergi gelirlerindeki artış, 1984-1989 döneminde hayal kırıklığı yaratan düzeylerde gerçekleşmiştir. Bu bütçe yanılığına yol açan en temel etken vergiden kaçınmadır. Ayrıca menkul kıymet işlemleri üzerine getirilen böyle bir verginin diğer vergiler üzerindeki ikincil etkileri de göz önüne alınmalıdır (Schulmeister vd, 2008: 21). Vergiyle elde edilmesi beklenen gelir 1,5 milyar İsveç Kronu iken yalnızca 50 milyon İsveç Kronu gelir elde edilebilmiştir. Ayrıca verginin uygulandığı dönem boyunca 1984-1991 finansal işlemlerin Londra borsasına kaydığı görülmüştür. Bunun sonucu olarak Nisan 1990 itibariyle verginin uygulanmasından vazgeçilmiştir.

2.3.3. Brezilya Uygulaması

Brezilya 1990'lı yıllardan itibaren yoğun sermaye akımlarına maruz kalmış ve neticesinde 1999 yılında, Doğu Asya ve Rusya krizlerinin de etkisiyle meydana gelen sermaye kaçışları nedeniyle, krize sürüklenmiştir. Söz konusu gelişmelerin ardından

Brezilya’ da kısa vadeli sermaye hareketlerinin ekonomi üzerindeki olumsuz etkilerini önleyebilmek adına kontrol mekanizmaları geliştirilmiştir. 2008 yılında yaşanan küresel kriz ile sermaye girişlerindeki gerçekleşen artışın cari açık sorununu ve derinleşmesi riskini beraberinde getirdiğinden ülkede bu mekanizmaların tekrar gündeme gelmesine yol açmıştır.

Bu bağlamda Brezilya’ da Ekim 2009 itibarıyla % 2 oranında Mali İşlemler Vergisi (IOF) uygulanmaya başlamıştır. Para ve sermaye piyasalarında işlem yapan yabancı sermayeye uygulanan IOF başlangıçta döviz transfer işlemleri, sigorta kontratları ve bono transferleri olmak üzere sabit getirili menkul kıymetler ve hisse senedi türü işlemler yapan kısa vadeli yabancı yatırımlara uygulanmış, uzun vadeli yabancı yatırımlar muaf tutulmuştur. Vergi oranı, Ekim 2010 tarihinde % 4’e, Mart 2011 tarihinde ise % 6’ya yükseltilmiş ve vergiye tabi yabancı sermaye yatırımlarının vadesi 90 günden 2 yıla çıkarılmıştır (Güler vd, 2012: 31). Brezilya’ da döviz işlemlerine % 0,38 oranında bir vergi uygulanmaktadır, bu vergi aynı zamanda belirli işlemler için %2.38 ve %5.38 gibi oranlarda hesaplanabilmektedir. İhracatla ilgili işlemler ise vergiden muaftır (Matheson, 2011: 10). G-20 ülkeleri içerisinde Tobin’in önerdiği gibi döviz işlemleri üzerinden alınan bir finansal işlem vergisini uygulayan tek ülke Brezilya’dır.

2.3.4. Şili Deneyimi

Şili 90’ lı yıllarda sıcak para akımlarının önünü kesmek ve finansal istikrar sağlama amacıyla Tobin Vergisi benzeri bir uygulama başlatmıştır. 1991-1998 döneminde, bankalara faizsiz döviz işlemleri için merkez bankasına %20 oranında zorunlu rezerv yatırma zorunluluğu getirilmiştir. Yatırılan bu tutar ancak 1 yılın sonunda çekilebilmekteydi. 1992’ de karşılık oranı %30’ a çıkartılmış, 1995 yılından itibaren de kişi başına 200.000 doların altında kalan işlemler zorunlu karşılık uygulamasından muaf tutulmuştur. 1998’ de zorunlu karşılık oranı %30 ‘ dan %10’ a çekilmiş izleyen yıl ise bu uygulamaya son verilmiştir (Shome, 2011: 12).

Şili’de uygulanan politikalar, kısa dönemli akımları caydırmak ve sermaye girişlerinin yapısını değiştirmek açısından başarılı olmuştur. Ülkeye giren toplam sermaye miktarı azalmamış, bileşiminde değişim yaşanmış ve kısa vadeli sermaye uzun vadeli sermaye ile ikame edilebilmiştir. Ülkeye giren toplam sermaye içerisinde kısa vadeli sermaye hareketlerinin payı %73 iken %3’e düşmüştür. Kısa vadeli sermaye girişlerinin azalması ekonominin kırılganlığını, dolayısıyla da finansal kriz riskini azaltmıştır (Keskin, 2009: 160). Şili deneyimi, bundan sonra üretilecek politikalarda Tobin Vergisi’nin uygulanabilirliği ve başarıya ulaşılabilirliğini göstermesi açısından önem arz etmektedir.

2.3.5. Malezya Deneyimi

Malezya, Asya Krizi’ne tepki olarak başlangıçta IMF programlarına benzer bir politika izlemiştir. Ancak kısa bir süre sonra, bu politikaların sonuç vermemesi nedeniyle 1 Eylül 1998’de Malezya hükümeti, IMF politikalarından tümüyle farklı olarak, sermaye akımları ve kur işlemleri üzerinde geniş kapsamlı sıkı kontroller uygulamaya başlamıştır (Keskin, 2009: 158). IMF destekli politikalar; dalgalı kur rejimi, faiz oranlarını yükseltme, sıkı maliye politikası, geniş özelleştirme uygulamalarını içermektedir. Malezya hükümetinin uyguladığı program ise sabit kur rejimi, faiz oranlarını düşürmek, genişletici maliye politikası uygulanması ve sermaye kontrollerini içermektedir (Açıkgöz, 2008: 107).

Malezya’ da hayata geçirilen uygulamalar (Kaplan ve Rodrik, 2001: 36):

1-2 Eylül 1998:

- 1- Döviz kuru 1 dolar=3.80 Ringgit olarak sabitlendi,
- 2- Yerleşik olmayanların vadeli ringgit alım-satımları ön izne tabi tutuldu,

- 3- Ringgite dayalı tüm varlıkların satışının onaylanmış yerli bir aracı kurum vasıtası ile yapılması zorunlu hale getirilerek off shore ringgit piyasaların kapanması sağlanmıştır,
- 4- Yerleşik olmayanların yurtdışı hesaplarında tuttıkları ringgiti dövize çevirmeleri için merkez bankası onayı alınması zorunlu kılınmıştır,
- 5- İhracat ve ithalat ödemelerinin döviz ile yapılması zorunluluğu getirilmiştir,
- 6- Yurt dışı hesaplar için krediler döviz satışı ile sınırlandırılmıştır,
- 7- Dış hesaplara olan borçlar ringgite dayalı varlıkların alımına yapılan ödemeler ve mevduat plasmanlarıyla sınırlandırılmıştır,
- 8- Malezya vatandaşlarının yurt dışı seyahatlerinde ülkeden çıkarabilecekleri para 10.000 ringgit yabancı uyrukluların ise 1000 ringgit olarak sınırlandırılmıştır,
- 9- Yerleşik olmayanların Malezya menkul değerlerinin satışından elde ettikleri geliri yurt dışına transfer etmeden önce 12 ay ülkede tutmaları zorunlu kılınmıştır,
- 10- Yerleşik olmayan muhabir bankalara ve borsa simsarlarına yurt içi kredi sunulması yasaklanmıştır.

1999 yılında yapılan değişiklikler:

- 1- 5 Şubat 1999 tarihinde yatırımların yurtdışına çıkarılabilmesi için Malezya’da en az bir yıl süre ile tutulması zorunluluğu aşamalı vergi sistemi ile değiştirilmiştir.
- 2- 15 Şubat 1999 tarihinden sonra Malezya’ya girecek fonlar için sermayenin giriş veya çıkışında vergilendirilmesi söz konusu olmayıp; ancak bir yıldan önce Malezya dışına çıkarılması durumunda bunlardan sağlanacak karın %30; bir yıldan sonra çıkarılması durumunda ise %10 oranında vergilendirilecektir.

Malezya’da uygulanan politikalar şok tedavisi mahiyetindedir ve Doğu Asya Krizi sonrası IMF programı takip eden ülkelere nazaran daha hızlı toparlanma yaşamasında etkili olmuştur. Tobin Vergisi benzeri uygulamaların başarılı örneklerinden biridir.

Sonuç

Kapitalizmin geldiği bu noktada artık krizler olağanüstü durumlar olmaktan çıkıp rutin ve beklenen olgular haline gelmiştir. Küreselleşme olgusuyla artık krizler yaşandıkları ülkelerle sınırlı kalmayıp domino etkisi yaratarak, bütün dünyayı etkisi altına almaktadır. Gelişmekte olan ülkelerin cari açık problemleri ve bu açıkları kısa vadeli yabancı sermaye “sıcak para” ile finanse etme çabaları ülkeler açısından bir açmaz oluşturmaktadır. Şöyle ki ülkeye giren yabancı sermayenin kur üzerinde dolayısıyla ithalat-ihracat ve ödemeler bilançosu üzerindeki etkileri sermayenin girişi ve çıkışı için ayrı ayrı ele alındığında, cari açıklar sıcak para girişlerinin hem nedeni hem de sonucu olarak karşımıza çıkmaktadır. Finansallaşmış olan sermayenin, kapitalizmin mantığı gereği yalnızca kar elde etmeye odaklandığı ve ülke ekonomilerine olan olumsuz etkilerini göz önünde bulundurmayacakları açıktır. Kontrolsüz finansal serbestleşmenin sebebiyet verdiği sorunlar 90’lı yıllardan itibaren dünyanın dört bir yanında ve ülkemizde yaşanan finansal krizler ve krizden etkilenen milyonlar açısından bakıldığında, ekonomilerin kısa vadeli sermaye akımlarının yarattığı kırılganlıklardan, korunması elzemdir.

Bu bağlamda Tobin Vergisi, Amerikalı iktisatçı James Tobin tarafından ilk kez 1972 yılında uluslararası spekülâtif sermaye hareketlerinin etkilerini azaltmak için önerilmiş bir işlem vergisidir. Tobin tarafından “*İyice yağlanmış çarklara bir avuç kum atmak*” olarak açıklanmış olan bu vergi, uluslararası sermaye hareketleri üzerine advalorem, düşük oranlı

ve bütün ülkeler için geçerli olacak bir döviz işlem vergisidir. Önerinin ortaya konduğu yıllarda pek ilgi toplamamış olmasına karşın izleyen dönemlerde sıkça gündeme gelen bir konu haline almıştır. Tobin Vergisi ve benzeri finansal işlem vergileri çeşitli ülkelerde çeşitli adlarda uygulanmış ve uygulanmaktadır. Kimi ülkelerde başarılı sonuçlar alınırken diğer bir kısım ülke de ise başarıya ulaşamamış ve uygulanmasından vazgeçilmiştir. Tobin vergisinin başarıya ulaşması hususunda uygulamanın ne ölçüde ve hangi kararlılıkta olduğu ile ülkelerin kendi iç dinamiklerinin de son derece etkili olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Nitekim 2008 yılında başlayan küresel kriz sonrası Avrupa Birliği dahilinde 2014 yılı itibariyle hayata geçirilecek Tobin Vergisi benzeri uygulamaların tartışmaları hala devam etmektedir.

Tobin Vergisi'nin avantajları ve dezavantajları göz önünde bulundurulduğunda, küresel boyutta verginin uygulanabilirliğinin ütöpik olduğu görüşündeyiz. Küresel boyutta verginin uygulanmasını sağlayacak bir otoritenin var olmaması bu fikri taşımamızdaki en temel etmendir. Verginin sadece belirli ülkeler içerisinde uygulanması durumunda spekülâtif sermaye akımlarının vergiyi uygulamayan ülkelere doğru kayacağı açıktır. Verginin küresel boyutta, aynı oranda ve aynı koşullar altında uygulanması halinde dahi spekülâtif sermayenin ülkelerin, ekonomik istikrar-istikrarsızlık, faiz oranları, Tobin Vergisi harici muhattap olacakları ek maliyetler gibi göstergeler doğrultusunda belirli ülkelere kayacakları da öngörülebilir bir gerçektir. Bu durumda ise Tobin Vergisi spekülâtorlerin karlarını bir nebze azaltmaktan başka bir işlev görmeyecektir. Elde edilen gelirin ise küresel kamu malı üretiminin finansmanında kullanılması için uluslararası kuruluşlara aktarılması hususunda ülkelerin gönüllü davranacakları şüphelidir. Sonuç olarak günümüzde gelişmekte olan ülke ekonomilerinin cari açık sorunları ve sıcak paraya bağımlılıkları da göz önünde bulundurulduğunda küresel boyutta Tobin Vergisinin uygulanabilirliği bulunmamaktadır.

Kaynakça

- Açıkgöz, Şenay, (2008); “Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerini Kontrol Etmede Kullanılabilecek Araçlar”, Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- Aghevli, Bijan B., (1999); “The Asian Crisis Causes and Remedies”, Finance & Development, pp. 28-31
- Arıkan, Zeynep ve Yurtsever, Hatice, (2004); “Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Bir Öneri: Tobin Vergisi”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 189, s. 122–133.
- Baldwin, Adam N.S.G., (2011); “The Tobin tax: Reason or Treason? A Comparative Study of the Potential Effects of a UK Tobin Tax”, Adam Smith Institute, Briefing Paper
- Boratav, Korkut, (2009); “Türkiye İktisat Tarihi 1908-2007”, 13. Baskı, İmge Kitabevi, Ankara
- Epstein, Gerald, (2002); “Financialization, Rentier Interests, and Central Bank Policy”, Department of Economics and Political Economy Research Institute (PERI), University of Massachusetts, Amherst
- Felix, David, (1995); “The Tobin Tax Proposal, Background, issues and prospects”, Futures, Vol. 27, No. 2, pp. 195-208,
- Göktaş, A., (2002); “Küreselleşme ve Vergi Gelirlerinin Bileşimine Etkileri, Sermaye Hareketlerinin Vergilendirilmesi Önerisi”, Yaklaşım Dergisi, Sayı: 90, s. 80-87

- Güler, Begüm, Keleş, Esra ve Uçar, Özgür, (2012); “Finansal İşlem Vergileri ve Avrupa Birliği Uygulaması”, T.C. Avrupa Birliği Bakanlığı, Ekonomik ve Mali Politikalar Başkanlığı, Ankara
- Gürbüz, Rana, (2006); “Finansal Serbestleşme Sürecinde Türkiye’de Kısa Vadeli Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri”, T.C. Mersin Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi
- İnsel, Aysu ve Sungur, Nesrin, (2003); “ Sermaye Akımlarının Temel Makroekonomik Göstergeler Üzerindeki Etkileri: Türkiye Örneği – 1989: III-1999: IV”, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni 2003/8
- Kaplan, Ethan ve Rodrik, Dani, (2001); “Did The Malaysian Capital Controls Work?”, NBER Working Paper, No: 8142
- Krippner, Greta R., (2005); “The Financialization of American Economy”, Socio Economic Review, Vol: 3, pp.173-208
- Kar, Muhsin ve Taş, Seyhan, (2003); “İktisadi Kalkınmada Para ve Sermayenin Yeri”, Kalkınma Ekonomisi Seçme Konular, s.159-195, Bursa: Ekin Kitabevi
- Kar, Muhsin ve Tatlısöz, Fatma, (2008); “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerini Belirleyen Faktörlerin Ekonometrik Analizi”, KMU İİBF Dergisi, Sayı:10, s.436-458
- Karlık, Rıdvan, Tonus, Özgür ve Çatalbaş, Nazım, (1999); “Güneydoğu Asya ve Rusya Krizi Karşısında Türkiye”, Marmara Üniversitesi, Yayın No: 640, (Prof. Dr. Orhan Oğuz'a Armağan), s. 259-279
- Keskin, Nagehan, (2008); “ Finansal Serbestleşme Sürecinde Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Makroekonomik Etkileri: Türkiye Örneği”, T.C. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi
- Keskin, Nagehan, (2009); “Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri”, Sosyo Ekonomi Dergisi, Ocak-Haziran, ss.147-166
- Lapavitsas, Costas, (2011); “Theorizing financialization”, Work Employment Society, Vol: 25 pp.611-626
- Levchenko, Andrei, A., Ranciere, Romain, Thoenig, Mathias, (2009); “Growth and risk at the industry level: The real effects of financial liberalization”, Journal of Development Economics, Vol: 89, pp.210-222
- Matheson, Thornton, (2011); “Taxing Financial Transactions: Issues and Evidence”, IMF Working Paper
- Mohun, Simon, (2006); “Distributive Shares in the US Economy, 1964–2001”, Cambridge Journal of Economics, Vol: 30, pp.347-370
- Palley, Thomas I., (2007); “Financialization: What It Is and Why It Matters”, The Levy Economics Institute Working Paper No:525
- Pehlivan, Osman ve Öz, Ersan, (2011); “Uluslararası Vergilendirme”, Derya Kitabevi, Trabzon
- Rancière, Romain, Aaron Tornell ve Frank Westermann, (2008); "Financial Liberalization", The New Palgrave Dictionary of Economics, Second Edition, Eds., Steven N. Durlauf and Lawrence E. Blume

- Saraçoğlu, Fatih ve Şahan, Özgür, (2004); “Tobin Vergisi ve Türkiye’de Uygulanabilirliği”, Sayıştay Dergisi, Sayı:55 s.71-82
- Schulmeister, Stephan, Schratzenstaller, Margit ve Picek, Oliver, (2008); “A General Financial Transaction Tax Motives, Revenues, Feasibility and Effects”, Research Study by the Austrian Institute of Economic
- Shome, Parthasarathi, (2011); “Financial Transactions Taxes”, Indian Council for Research on International Economic Relations, Working Paper No:254
- Spahn, Paul Bernd, (1996); “The Tobin Tax and Exchange Rate Stability”, Finance & Development, Vol:33, No:2, pp.24-27.
- Şen, Öz ve Keskin, (2004), “Tobin Vergisi Spekülatif Amaçlı Döviz Hareketlerini Önlemede Bir Çözüm Olabilir mi?”, Vergi Sorunları Dergisi, Sayı: 190, s. 92-108.
- Şimşek, Ali Rıza, (2007); “Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve Türkiye Ekonomisine Etkileri”, T.C. Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi,
- Tobin, James, (1978); “A Proposal For International Monetary Reform”, The Eastern Economic Journal, Vol: 4, No:3-4, July-October 1978, pp.153-159, Cowles Foundation Paper 495
- Yılmaz, Aykut, (2006); “Küreselleşme Sürecinde Kısa Vadeli Sermaye Hareketleri ve İktisadi İstikrar”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul